

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

Αφηγηματικές τεχνικές είναι οι ακόλουθες:

- Ο αφηγητής
- Το είδος της αφήγησης (δηλαδή, οι αφηγηματικοί τρόποι)
- Η οπτική γωνία
- Η εστίαση
- Ο χρόνος της αφήγησης
- Ο ρυθμός της αφήγησης

Αφηγηματικοί τρόποι είναι οι ακόλουθοι:

- Αφήγηση
- Διάλογος
- Περιγραφή
- Σχόλια
- Ελεύθερος Πλάγιος Λόγος
- Εσωτερικός μονόλογος

Οι αφηγηματικοί τρόποι θα πρέπει να διακρίνονται από τους εκφραστικούς τρόπους.

Όταν αναζητούμε τους εκφραστικούς τρόπους, αναζητούμε ουσιαστικά το πώς λέγεται κάτι, τα σχήματα λόγου δηλαδή που χρησιμοποιεί ο αφηγητής, και ό,τι άλλο σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα της έκφρασής του.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

Ο αφηγητής με βάση τη συμμετοχή του στην ιστορία ονομάζεται:

– Ομοδιηγητικός:

Συμμετέχει στην ιστορία την οποία αφηγείται είτε ως πρωταγωνιστής (αυτοδιηγητικός αφηγητής) είτε ως παρατηρητής ή αυτόπτης μάρτυρας.

– Ετεροδιηγητικός:

Δεν έχει καμιά συμμετοχή στην ιστορία που αφηγείται

– **Παντογνώστης αφηγητής:** Είναι ο αφηγητής που γνωρίζει τα πάντα, εποπτεύει τα πάντα, αλλά δεν μετέχει στη δράση, δεν

είναι δηλαδή ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας. Στον παντογνώστη αφηγητή αντιστοιχεί η αφήγηση χωρίς εστίαση (μηδενική), δεδομένου ότι αυτός δεν παρακολουθεί την αφήγηση από μια οπτική γωνία, αλλά είναι πανταχού παρών σαν ένας μικρός θεός.

Ο αφηγητής με βάση το αφηγηματικό επίπεδο ονομάζεται:

– **Εξωδιηγητικός:** αφηγείται την κύρια ιστορία είτε συμμετέχοντας είτε όχι.

– **Ενδοδιηγητικός:** βρίσκεται μέσα στην ιστορία και αφηγείται μια δεύτερη ιστορία

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

Εστίαση (ποιος βλέπει τα γεγονότα)

– **Μηδενική**: Ο αφηγητής ξέρει περισσότερα από ό,τι τα πρόσωπα, είναι έξω από τη δράση (παντογνώστης)

Αφηγητής > Πρόσωπα

– **Εσωτερική**: Ο αφηγητής ξέρει όσα και τα πρόσωπα (όταν έχουμε τον αφηγητή – ενήλικο)

Αφηγητής = Πρόσωπα

– **Εξωτερική**: Ο αφηγητής ξέρει λιγότερα από τα πρόσωπα (όταν έχουμε τον αφηγητή – παιδί)

Αφηγητής < πρόσωπα

Ως προς την χρονική ακολουθία (χρόνος αφήγησης) :

1) **ΣΥΓΧΡΟΝΙΑ (σπάνια)** : Όταν ακολουθείται η φυσική σειρά των γεγονότων στην αφήγηση. Τότε λέμε πως έχουμε ομαλή γραμμική χρονική σειρά των γεγονότων

2) **ΑΝΑΧΡΟΝΙΕΣ** : Όταν παραβιάζεται η φυσική σειρά των γεγονότων στην αφήγηση.

Διακρίνεται σε δύο είδη :

Α) **ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ** ή **ΑΝΑΛΗΨΗ** ή **ΑΝΑΔΡΟΜΗ** ή *flash back* : Αφήγηση που περιλαμβάνει γεγονότα προγενέστερα από το σημείο που βρίσκεται ο αφηγητής. Έχει σκοπό να φωτίσει σκοτεινές πτυχές της ιστορίας και να «παγώσει» τον χρόνο (επιβράδυνση), εντείνοντας πιθανόν την αγωνία του αναγνώστη. Β) **ΠΡΟΔΡΟΜΗ ΑΦΗΓΗΣΗ** ή **ΠΡΟΛΗΨΗ** : Αφήγηση που αναφέρεται εκ των προτέρων σε γεγονότα που θα ακολουθήσουν.

Ως προς την ταχύτητα (ρυθμό) της αφήγησης :

1) **ΕΛΛΕΙΨΗ** ή **ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΟ** : παραλείπονται γεγονότα που προφανώς θεωρούνται ήσσονος σημασίας.

2) **ΣΥΝΟΨΗ** ή **ΣΥΜΠΥΚΝΩΣΗ** ή **ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ**

3) **ΕΠΙΒΡΑΔΥΝΣΗ**

4) **ΠΑΥΣΗ**

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

Δηλαδή οι τρόποι με τους οποίους γίνεται η αφήγηση :

1) **ΔΙΗΓΗΣΗ** : Ο πεζογράφος διηγείται σε γ' ενικό και παραθέτει τα λόγια των ηρώων σε πλάγιο λόγο : έμμεση αφήγηση

2) **ΜΙΜΗΣΗ** : Αφηγείται ένα από τα πρόσωπα του έργου σε α' ενικό (χωρίς να αποκλείεται και το γ' ενικό) : άμεση αφήγηση

3) **ΜΕΙΚΤΟΣ ΤΡΟΠΟΣ** : Έχουμε συνδυασμό των δυο πιο πάνω τρόπων. Είναι ο πιο συνηθισμένος αφηγηματικός τρόπος (ΔΟΥΚΑΣ, ΒΙΖΥΗΝΟΣ, ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ)

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ (για την ποίηση)

1) Αλληγορία : «Ένας αητός περήφανος, ένας αητός λεβέντης»

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

- 2) Αναδίπλωση : «Φεύγει, φεύγει ο προδότης»
- 3) Ειρωνεία : ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ, ΚΑΒΑΦΗΣ
- 4) Έλλειψη ή βραχυλογία : «Ολημερίς στον πόλεμο» (εννοείται : βρισκόμαστε)
- 5) Επαναφορά : «Μαύρος ήταν, μαύρα φορεί, μαύρο το άλογό του»
- 6) Ευφημισμός : λέξεις με καλή σημασία αντί για λέξεις με κακή π.χ. Εύξεινος Πόντος
- 7) Λιτότητα : «Δεν έχει άδικο» αντί για «Έχει δίκιο»
- 8) Μεταφορά .
- 9) Μετωνυμία ή Υπαλλαγή : Τα Γιάνεννα αντί οι Γιαννιώτες
- 10) Ομοιοκατάληκτο ή ομοιοτέλετο.
- 11) Παρήχηση : «Το τραγούδι του τράγου με φωνή φονική»
- 12) Παρομοίωση.
- 13) Περίφραση : «Της αυγής το δροσάτο ύστερο αστέρι» αντί «ο Αυγερινός»
- 14) Πλεονασμός : «Ακούω φωνή. Ακούω λαλιά»
- 15) Προσωποποίηση.
- 16) Πρωθύστερο : «Ξεντύθη ο νιος, ξεζώθηκε και στο πηγάδι επήγε»
- 17) Συνεκδοχή : Κλαδιά (αντί για δέντρα) δηλαδή ένα αντί για πολλά , το μέρος αντί για το όλο
- 18) Υποφορά / Ανθυποφορά : «Δύνεσαι μαύρο μ'δύνεσαι;» «Δύνομαι αφέντη, δύνομαι...»
- 19) Χιαστό.
- 20) Υπερβατό : «Πλατιά του ονείρου μας η γη»

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ - ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ: Μια μεταφορική έκφραση κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φανερώνουν οι λέξεις της. Για παράδειγμα, «Τ' άσπρισε τα γένια του ο Αϊ – Νικόλας (=χιόνισε του Αγίου Νικολάου).

ΑΝΑΔΙΠΛΩΣΗ : Αναδίπλωση υπάρχει όταν η τελευταία λέξη ή φράση μιας πρότασης επαναλαμβάνεται στην αρχή της επόμενης. π.χ.Οι φίλοι μας θα έρθουν σήμερα,σήμερα θα φύγουν.

ΑΝΤΙΘΕΣΗ: Εκφράζει αντίθεση μεταξύ λέξεων, νοημάτων... Για παράδειγμα, «Από μακριά το χαιρετά κι από κοντά του λέει..»

ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΗ : Αποσιώπηση υπάρχει όταν ο λόγος σταματά ,επειδή ο ομιλητής δεν θέλει να συνεχίσει (είτε από άγνοια είτε από συγκίνηση είτε για έμφαση) και τη θέση του παίρνουν αποσιωπητικά (....).

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

ΑΣΤΟΧΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ: Υποβάλλεται μία ερώτηση, κατόπιν γίνεται προσπάθεια να δοθεί απάντηση και αφού απορρίπτεται αυτή η απάντηση, ακολουθεί η δήλωση για το γεγονός. Για παράδειγμα:

Αχός βαρύς ακούγεται πολλά τουφέκια πέφτουν

Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι;

Ουδέ σε γάμο ρίχνονται, ουδέ σε χαροκόπι.

Η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ'αγγόνια.

ΑΣΥΝΔΕΤΟ: Παραθέτουμε όρους ή προτάσεις χωρίς συνδέσμους. Αυτό το σχήμα δίνει στον λόγο ζωηρότητα, κίνηση.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Κάθε περιγραφή, σύντομη ή εκτενής, απεικονίζει μια πραγματικότητα ή ένα πρόσωπο ή ένα αντικείμενο(είναι ένα εκφραστικό μέσο).

ΕΙΡΩΝΕΙΑ : Είναι το λεκτικό σχήμα που χρησιμοποιείται, για να αποδοθεί ένα νόημα διαφορετικό ή αντίθετο από αυτό που ισχύει στην πραγματικότητα. Συνήθως με την ειρωνεία δηλώνεται υποτίμηση ή αποδοκιμασία. Για παράδειγμα, «Έξυπνος που είσαι!» (=τι κουτός που είσαι).

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ : Είναι το σχήμα λόγου στο οποίο μία έννοια εμφανίζεται δύο (ή περισσότερες) φορές είτε αυτούσια είτε λίγο διαφοροποιημένη. Δίνεται για λόγους έμφασης. Για παράδειγμα «Τραγούδησε, τραγούδησε, τραγούδησέ μου, κόρη».

ΚΛΙΜΑΚΩΤΟ: Οι έννοιες παρουσιάζονται σε ακολουθία είτε αύξησης είτε μείωσης. Για παράδειγμα, «Ακούω κούφια τα τουφέκια, ακούω σμίξιμο σπαθιών, ακούω ξύλα, ακούω πελέκια, ακούω τρίξιμο δοντιών».

ΚΥΚΛΟΣ: Μία πρόταση ή περίοδος ή ένα ποίημα ή ένα κείμενο τελειώνει με την ίδια λέξη με την οποία άρχισε. Για παράδειγμα, «Σταθείτε αντρεία σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθείτε».

ΜΕΤΑΦΟΡΑ : Μεταφορά έχουμε, όταν μία ιδιότητα ενός προσώπου, ζώου ή πράγματος, αφηρημένης έννοιας αποδίδεται σε κάποιο άλλο (πρόσωπο, ζώο, πράγμα αφηρημένη έννοια). Οι μεταφορές δίνουν ζωντάνια. Για παράδειγμα :χρυσή καρδιά έχει ο γιος σου.

ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ: Υπάρχει, όταν χρησιμοποιείται:

(α) το όνομα του δημιουργού αντί για το δημιούργημά του, για π.χ. «Διάβασε τον Όμηρο» (αντί: τα έπη του Ομήρου).

(β) αυτό που περιέχει κάτι αντί για το περιεχόμενό του και αντίστροφα, π.χ. Ήπιε όλο το μπουκάλι.

(γ) το αφηρημένο αντί για το συγκεκριμένο και αντίστροφα π.χ. «Ντροπή στα νιάτα να προσβάλλουν τα γεράματα» (οι νέοι, τους γέρους).

ΝΟΜΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ: Ο λογοτέχνης κρατάει για το τέλος το πιο σημαντικό, ακολουθώντας τον αυξητικό νόμο του τρίτου και καλύτερου. Συναντάται συχνά στα δημοτικά τραγούδια. Για παράδειγμα, «Του Κώστα (το άλογο) τρώει τα σίδερα, του Αλέξη τα λιθάρια και του μικρού Βλαχόπουλου τα δέντρα ξεριζώνει.»

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ : Παρομοίωση έχουμε όταν παρουσιάζουμε ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα όμοιο με κάποιο άλλο ως προς μια ιδιότητα. Η παρομοίωση εκφέρεται με τις σαν, καθώς, όπως, σαν να, θαρρείς, λες κ.ά.. Για παράδειγμα :Είναι όμορφος σαν θεός.

ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗ : Είναι η απόδοση ανθρώπινων ιδιοτήτων σε άψυχα αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες (π.χ. ζώα, φυτά, πράγματα).π.χ. Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν πικραμένα;

ΣΥΝΕΚΔΟΧΗ :σε αυτό το σχήμα λόγου χρησιμοποιείται: α) το ένα αντί για τα πολλά π.χ. Ο Έλληνας στη μάχη είναι γενναίος.(αντί :οι Έλληνες)

β) το μέρος ενός συνόλου αντί για το σύνολο ή αντίστροφα π.χ. Μάτια μου!(αντί του ονόματος αγαπημένου προσώπου)," κάθε κλαδί και κλέφτης" αντί κάθε δέντρο.

γ) η ύλη αντί για το πράγμα που έχει γίνει από την ύλη αυτή π.χ. Με χαλκό πολεμούσαν τότε (αντί : με χάλκινα όπλα),φορά πολύ χρυσάφι .(αντί πολλά χρυσαφικά, κοσμήματα χρυσά)

δ) εκείνο που παράγει αντί για κείνο που παράγεται από αυτό π.χ. Πίνει το καλύτερο σταφύλι(αντί :το καλύτερο κρασί).

ΥΠΕΡΒΟΛΗ : Πρόκειται για λέξεις ή φράσεις με τις οποίες μεγεθύνεται ένα χαρακτηριστικό, μία ιδιότητα, μία ενέργεια, μία κατάσταση σε επίπεδα εξωπραγματικά. Δίνεται για έμφαση. Για παράδειγμα :Να φτάσει η φωνή μας έως τον ουρανό.

Τα σχήματα λόγου περιλαμβάνονται στα εκφραστικά μέσα. **Η έννοια του όρου "εκφραστικά μέσα" είναι ευρύτερη από την έννοια του όρου "σχήματα λόγου"**. Οι εικόνες, τα σχήματα λόγου, η χρήση πολλών επιθέτων, το είδος του λεξιλογίου που χρησιμοποιεί ένας λογοτέχνης(π.χ. ιδιωματικό, λόγιο, καθημερινό),η στίξη* που επιλέγει(θαυμαστικό ,ερωτηματικό, αποσιωπητικά..) ,τα πρόσωπα των ρημάτων(η χρήση του β' ενικού προσώπου στα ποιήματα δίνει τόνο διδακτικό),ο διάλογος(εξασφαλίζει τη ζωντάνια στο κείμενο) αποτελούν κάποια από τα εκφραστικά του μέσα(=το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούνται στη λογοτεχνική έκφραση).Από τα εκφραστικά μέσα που υπάρχουν σ' ένα κείμενο διαμορφώνεται το ύφος του κειμένου.

Βασικά στοιχεία της Θεωρίας της Λογοτεχνίας

(Το ύφος είναι ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κάποιος τη γλώσσα αξιοποιώντας τα διάφορα μέσα που αυτή προσφέρει, για να μεταδώσει με τον καλύτερο τρόπο το μήνυμά του. Εξαρτάται από την περίσταση επικοινωνίας και διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της επικοινωνίας. Το ύφος μπορεί να είναι απλό, λιτό, ζωντανό, παραστατικό, επίσημο, τυπικό, επιστημονικό, ειρωνικό, χιουμοριστικό, διδακτικό, λόγιο..)